

KOLŪKIŲ KREDITAVIMAS LIETUVOS TSR 1949—1958 m.

L. LIAMPERTAS

Žemės ūkio kreditai buvo svarbūs visuose socialistinio žemės ūkio vystymosi etapuose — tiek socialistiškai pertvarkant žemės ūkį¹, tiek vystant ir toliau stiprinant kolūkinę santvarką.

LKP VI suvažiavimui 1949 m. iškelus uždavinį pasiekti artimiausiais metais kolūkinės santvarkos pergalę, prasidėjo naujas žemės ūkio kreditavimo etapas. 1949 m. nutraukus individualių valstiečių kreditavimą, teikiamųjų žemės ūkio kreditų tikslas yra stiprinti kolūkius ūkiniu-organizaciniu požiūriu, vystyti jų ekonomiką, plėsti gamybą, didinti pinigines pajamas, kelti kolūkiečių gerovę.

Žemės ūkio banko kreditai respublikos kolūkiams

Jau 1945—1948 m., kai buvo daugiausia kredituojami individualieji darbo valstiečiai, kreditai visuomeniniam sektoriui kasmet didėjo (nuo 480 tūkst. iki 21 127 tūkst. rb).

Kreditai visuomeniniam sektoriui 1945 m. tesudarė 1,7, 1946 — 11,4% visų Žemės ūkio banko išduotų kreditų, o 1948 m. jie jau pasiekė 62%. Visuomeninio ūkio kreditavimas tuo laikotarpiu padidėjo pirmiausia dėl to, kad kreditai žemės ūkio kooperacijai padidėjo nuo 840 tūkst. 1945 m. iki 19 500 tūkst. rb 1947 m. ir 19 226 tūkst. rb 1948 m. Kadangi tuo metu kolūkiai buvo jauni ir jų buvo nedaug (jie steigėsi ypač 1948 m. II pusmetyje: 1948 m. sausio 1 d. respublikoje buvo 20, o metų pabaigoje — 614 kolūkių), kadrai nepatyrę, kolūkiai dar mažai naudojos bankų kreditais: 1947 m. per Žemės ūkio banką buvo išduota 120 tūkst., o 1948 m. — 1516 tūkst. rb kreditų. 1948 m. kreditais pasinaudojo 241 kolūkis.

Naujiems kolūkiams buvo teikiami lengvatiniai kreditai. Per dvejus metus nuo įsteigimo dienos jie galėjo gauti iki 100% ilgalaikių kreditų kapitaliniams įdėjimams. Tokių šimtaprocentinių kreditų dėka naujieji kolūkiai jau pirmaisiais metais galėjo didinti gamybą, plėsti pagrindinius fondus. Kol-

---

¹ Smulkiau apie kreditų teikimą ir jų naudojimą pereinamuoju iš kapitalizmo į socializmą laikotarpiu: žr. VVU Mokslo darbai, XV t., 1958, 51—68 psl.

ūkiams, perėmusiems stojančiųjų valstiečių turtą, mokėjimai už jį buvo išdėstomi dešimčiai metų.

Ypač pradėjo didėti Žemės ūkio banko kreditai nuo 1949 m.

1 lentelės duomenys rodo, kad ilgalaikiai Žemės ūkio banko kreditai pirmiausia buvo naudojami kapitaliniams įdėjimams (gyvulininkystei vystyti, elektrifikavimui, melioracijai ir kt.) ir tik apie 11–13% buvo skiriama mineralinėms trąšoms įsigyti. Kreditai didėjo netolygiai: iki 1955 m. — lėtai, 1955 ir 1956 m. — žymiai. 1955 m. kreditų buvo išduota 62,5% daugiau, o 1956 m. net apie 3,3 karto daugiau negu 1954 m. Toliau, nors nežymiai, kreditai didėjo ir 1957 m., o 1958 m. kreditų išduota žymiai mažiau.

1957 m. išduoti kreditai didėjo, palyginti su 1953 m., taip: RTFSR — 1,9 karto, Ukrainoje — 1,4, Latvijoje — 1,9, Estijoje — 1,7 karto, kitose respublikose — dar mažiau, o Lietuvoje — apie 4 kartus, t. y. žymiai daugiau kaip kitose sąjunginėse respublikose. Visoje TSR Sąjungoje 1957 m. išduota kreditų 1,8 karto daugiau negu 1953 m. (1953 m. — 2,8 mlrd., 1957 m. — 5,2 mlrd. rb) ².

Žemės ūkio banko kreditai respublikoje, kaip ir visoje Sąjungoje, didėjo, padidėjus kreditams gyvulininkystei pagal partijos ir vyriausybės nutarimus dėl visuomeninės gyvulininkystės vystymo. Tačiau visoje Sąjungoje kreditų išdavimas gyvulininkystei vystyti 1956 m. padidėjo 2,2 karto, o 1957 m. — tik 1,9 karto, palyginti su 1953 m. (1953 m. — 1,8 mlrd., 1956 m. — 3,9 mlrd., 1957 m. — 3,5 mlrd. rb) ³, tuo tarpu mūsų respublikoje 1956 m. — 4,3 karto, o 1957 m. — 3,8 karto (žr. 1 lentelę); kreditų gyvuliams įsigyti 1956 m. išduota 7,4 karto daugiau negu 1953 m., tuo tarpu visoje Sąjungoje — tik apie 2,9 karto daugiau (1953 m. — 340,6 mln., 1956 m. — 988,8 mln. rb).

1 lentelė

1949—1958 m. išduoti ilgalaikiai Žemės ūkio banko kreditai kolūkiams atskirais objektais* (mln. rb)

	1949	1950	1953	1954	1955	1956	1957	1958
I. Viso kapitaliniams įdėjimams Tame skaičiuje:		43,9	50,5	58,5	95,9	197,8	206,8	147,8
1) visuomeninei gyvulininkystei iš jų:	32,0	37,0	33,4	36,2	68,7	144,7	125,8	73,3
a) gyvulių patalpoms, siloso įrengimams ir fermoms mechanizuoti		1,6	25,0	29,3	66,3	82,6	88,1	58,3
b) gyvuliams įsigyti		34,0	8,4	6,9	12,4	62,1	37,7	15,0
2) melioracijai ir miškų sodini- mui	0,4	0,5	6,9	8,0	7,2	12,8	31,3	33,2
3) elektrifikavimui ir radiofika- vimui	1,6	1,6	6,5	5,8	6,7	11,1	16,7	22,4
4) kitoms gamybos priemonėms	4,1	4,8	3,7	8,5	13,2	29,2	33,0	13,4**
II. Mineralinėms trąšoms	8,0	9,4	9,5	9,7	15,1	26,8	28,5	20,0
Viso	46,1	53,3	60,0	68,2	111,0	224,6	235,3	167,8

* TSRS Žemės ūkio banko Lietuvos respublikinės kontoros duomenys.

** Iš šito skaičiaus — technikai iš MTS įsigyti — 1,1 mln. rb.

² Я. И. Голев. Сельскохозяйственный кредит в СССР, М., 1958, стр. 69.

³ Ten pat, 70 psl.

Didelis, palyginti su kitomis respublikomis, Lietuvos TSR kolūkių kreditavimas anaip tol nerodo ekonominio kolūkių stiprumo. Priešakiniai kolūkiai, turį stambių piniginių pajamų, paprastai gali atlikti kapitalinius įdėjimus nuosavomis lėšomis, mažiau naudodamiesi bankiniais kreditais. Tuo tarpu kai kapitalistinėse šalyse bankų žemės ūkio kreditais daugiausia naudojasi stipresnieji ūkiai, socializmo sąlygomis — pirmiausia — silpnesnieji kolūkiai, tuo stiprindami savo materialinę bazę. Tai yra socialistinė kreditų teikimo dialektika. Pakankamai išvysčius visuomeninį ūkį, padidinus pagrindinius fondus, sudarius prielaidas kolūkių pajamoms, nedalijamiems fondams didinti, tuo pačiu sudaromos būtinos ekonominės prielaidos sumažinti kreditus kolūkiams.

Taip buvo ir mūsų respublikoje. Kreditus didinti kolūkiams iki 1958 m. buvo būtina. Tiesa, piniginės pajamos kasmet didėjo⁴, bet bendros pajamų sumos buvo nežymios. Pajamų planas nebuvo įvykdomas: 1954 m. buvo surinkta tik 64,6, 1955 m. — 62,3, 1956 m. — 76,1%. 1954 m. nesurinkta apie 280 mln., 1955 m. — 305 mln., 1956 m. — 205 mln. rb.

Iš 2 lentelės matome, kiek mūsų respublikos kolūkiai iki 1957 m. atsiliko nuo kaimyninių respublikų kolūkių piniginių pajamų atžvilgiu.

2 lentelė
Piniginės kolūkių pajamos 100 ha naudmenų
Latvijos, Estijos ir Lietuvos respublikose*
(tūkst. rb)

	1955	1956	1957
Latvijos TSR	36,9	50,0	58,5
Estijos TSR	25,0	39,2	42,5
Lietuvos TSR	14,8	19,5	34,2

* Žinios iš Latvijos TSR, Estijos TSR, Lietuvos TSR kolūkių metinių suvestinių balansų.

Dėl nepatenkinamo įplaukų plano vykdymo nebuvo įvykdytas ir atskaitymų į nedalijamuosius fondus planas. Jis ne tik nebuvo įvykdytas absoliučiomis sumomis, bet nebuvo pasiektos net planinės atskaitymų normos. Nors atskaitymų procentas negali būti mažesnis už 15, respublikoje iki 1957 metų to lygio jis nepasiekė ir sudarė 1955 m. — 14,0, 1956 m. — 14,8%. Kai kuriuose rajonuose ir kolūkiuose atskaitymų procentas buvo žymiai mažesnis⁵. Latvijoje 1956 m. atskaitymai sudarė 16,5, o Estijoje — 15,2%.

Iki 1957 m. didėjo ne tik absoliučios Žemės ūkio banko išduotų žemės ūkio kreditų sumos, bet ir kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose. Tai rodo 3 lentelė.

⁴ 1951 m. įplaukas laikant 100, 1952 m. jos siekė 133, 1953 — 161, 1954 — 221, 1955 — 219, 1956 — 284, 1957 — 468.

⁵ 1957 m. Vievio rajone — 9,2, Švenčionėlių — 9,8%. Kai kuriuose kolūkiuose padėtis buvo dar blogesnė (Vievio rajono Kirovo vardo kolūkyje — 1, „Kelias į komunizmą“ — 1,8, „Trudovik“ — 2%).

3 lentelė

Žemės ūkio banko kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose

	1953	1955	1956	1957	1958
Kapitaliniai įdėjimai, mln. rb	140,2	194,3	299,6	375,5	370,4
Gauta Žemės ūkio banko kreditų, mln. rb	57,2	95,9	197,8	206,8	167,8
Procentinis banko kreditų santykis su kapitaliniais įdėjimais	40,8	49,4	66,0	54,8	48,0

Vadinasi, iki 1957 m. banko kreditai kapitaliniuose įdėjimuose augo greičiau negu nuosavų lėšų dalis. 1956 m. padidėjus kapitalinių įdėjimų sumai (palyginti su 1953 m.) apie 2,1 karto, banko kreditai padidėjo 3,3 karto, o nuosavų lėšų įdėjimai — tik 1,3 karto. Visoje Sąjungoje Žemės ūkio banko kreditų lyginamasis svoris 1956 m. sudarė apie 22%, tuo tarpu mūsų respublikoje — apie 2/3 visų kapitalinių įdėjimų.

1957 m. pirmą kartą piniginių pajamų surinkimo planas buvo ne tik įvykdytas, bet ir viršytas 6,7%: numatyta surinkti 1009,3 tūkst., surinkta 1077,7 tūkst. rb. Būdinga, kad piniginės pajamos viršytos dėl to, jog buvo viršytas gyvulininkystės, t. y. tos šakos, kuriai ankstesniais metais buvo skirta didžiausia kreditų dalis, pajamų planas (planas — 446 mln., gauta 554,9 mln. rb, viršyta 24,2%), tuo tarpu augalininkystės pajamų planas neįvykdytas. 2 lentelė rodo, kad santykinės kolūkių piniginės pajamos 100 ha naudmenų mūsų respublikoje išaugo. 1955 m. jos sudarė apie 40% Latvijos TSR ir 59% Estijos TSR kolūkių piniginių pajamų, tuo tarpu 1957 m. jau pasiekė apie 60% Latvijos TSR ir apie 80% Estijos TSR kolūkių pajamų.

1957 m. padidėjus piniginiams pajamoms, padidėjo atskaitymai į nedalijamuosius fondus nuo 96,5 mln. 1956 m. iki 163,7 mln. rb 1957 m.; padidėjo ne tik absoliuti jų suma, bet ir atskaitymų procentas (1956 m. 14,8, 1957 m. 15,2). Nedalijamieji fondai padidėjo nuo 788,2 mln. 1957.I.I iki 934 mln. rb 1958.I.I.

1957 m. respublikos kolūkių pagrindiniai fondai padidėjo 272,5 mln. rb, arba 23,1%. 1958 m. sausio 1 d. jie pasiekė 1,4 mlrd. rb.

Kolūkiams sustiprėjus, jau 1957 m. buvo galima sumažinti kreditus gyvuliams įsigyti. Iki 1957 m. buvo būtina didinti gyvulių skaičių, tiek auginant, tiek perkant juos (banko kreditai buvo teikiami pirmiausia gyvuliams pirkti); nuo 1957 m., atitinkamai padidėjus gyvulių skaičiui kolūkiuose, reikėjo labiau skatinti jų auginimą. Kreditai gyvuliams įsigyti sumažėjo 26,5 mln. rb (nuo 62,1 mln. 1956 m. iki 35,6 mln. rb 1957 m.), t. y. apie 42%. Užtai atitinkamai padidėjo kreditai melioracijai, elektrifikavimui ir kitoms išlaidoms (žr. 1 lent.). Kreditų padidėjimas melioracijai įgalino išplėsti pašarų bazę.

1957 m. sumažėjo kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose: esant kapitalinių įdėjimų sumai 375,5 mln. rb, banko kreditai šiam tikslui sudarė 206,8 mln. rb, arba 54,8% nuo bendros 375,5 mln. rb kapitalinių įdėjimų sumos, tačiau ir šis procentas yra labai didelis, palyginti su bendru Tarybų Sąjungos procentu.

Nors kreditai gyvulininkystei 1957 m. sumažėjo, tačiau, kaip jau buvo minėta, bendra kreditų suma, palyginti su 1956 m., padidėjo. 1957 metų laimėjimų dėka 1958 metais buvo galima dar labiau sumažinti kreditus gyvulininkystei.

Mūsų respublikos kolūkiai įrodė, kad jie sugeba stiprinti visuomeninį ūkį, kad, geriau suorganizavus darbą, galės pasivyti kitų respublikų kolūkius. Pernelyg didelis tolesnis kolūkių kapitalinių įdėjimų kreditavimas, palyginti su kitų respublikų kolūkais, galėtų sukelti nesveikų nuotaikų, susilpninti kolūkių suinteresuotumą darbu. (Kadangi 1957 m. žymiai padidėjo kolūkių piniginės pajamos, atskaitymų į nedalijamuosius fondus procentas padidėjo daugiau negu kaimyninėse respublikose.) 1958 m. buvo sumažinti banko kreditai kapitaliniams įdėjimams tiek bendra suma, tiek atskirais objektais: kreditai gyvuliams įsigyti sumažėjo apie 60%, gyvulių patalpoms ir fermų mechanizavimui — apie 34, mineralinėms trąšoms — apie 30%. Ilgalaikių kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose 1958 m. sudarė 48% visų kapitalinių įdėjimų. Nors mūsų respublikos kolūkių kreditų lyginamasis svoris vis dar tebėra žymiai didesnis už kitų respublikų, tačiau tam tikros pažangos yra pasiekta: ilgalaikiai Žemės ūkio banko kreditai kapitaliniams įdėjimams rodo tendenciją santykiškai mažėti.

Kyla klausimas, ar kolūkiai, ypač silpnesnieji, gavę stambių kreditų, sugeba laiku juos grąžinti, ir ar bankas teikia naujų kreditų, jei senos paskolos laiku negrąžinamos. Kadangi kasmet didėjo piniginės kolūkių pajamos ir nedalijamieji fondai, buvo palankios prielaidos kreditams grąžinti. Antra vertus, silpnesnieji kolūkiai, kurie nepajėgia laiku grąžinti paskolų, pagal banko kreditavimo nuostatus, negali gauti ir naujų kreditų. Bet tokiais atvejais valstybė teikia kolūkiams papildomą ir labai žymią pagalbą, atidėdama paskolas keleriems metams arba net visiškai nurašydama senas skolas.

Beveik visi mūsų respublikos kolūkiai naudojami ilgalaikiais kreditais. Tačiau praktiškai jais žymiai mažiau naudojami priešakiniai kolūkiai. Yra net tokių priešakinių kolūkių, pvz., Pasvalio rajono Stalino vardo (piniginės pajamos 100 ha 1956 m. — 69,9 tūkst., 1957 m. — 93,1 tūkst. rb), Priekulės rajono Stalino vardo (atitinkamai 77,2 ir 93,1 tūkst. rb), kurie nei 1956, nei 1957 m. nesinaudojo ilgalaikiais banko kreditais. Kituose priešakiniuose kolūkiuose kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose sudaro: Kapsuko rajono „Šešupės“ kolūkyje 1956 m. — 16,1, 1957 m. — 4,6%, Šakių rajono Lenino vardo kolūkyje — atitinkamai 34 ir 19%. Kai kuriuose stipresniuose kolūkiuose kreditų procentas yra didesnis: Vilkijos rajono Černiachovskio vardo — 44 ir 27%. Apskritai, priešakiniuose kolūkiuose kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose sudarė apie 20—30%, o atsiliekančiuose apie 60—75%. Antai Vievio rajono Kirovo vardo kolūkyje (piniginės pajamos 100 ha 1956 m. — 6,9 tūkst., 1957 m. — 9,1 tūkst. rb) — 65 ir 63%, „Bolševiko“ kolūkyje (piniginės pajamos 5,8 tūkst. ir 11,6 tūkst. rb) — 74 ir 34%, „Trudoviko“ kolūkyje — 98 ir 80% ir t. t. Tačiau ir silpnesniuose kolūkiuose 1957 m. kreditų lyginamasis svoris kapitaliniuose įdėjimuose yra mažesnis negu 1956 m. Vadinas.

absoliutus ir santykinis kreditų sumažėjimas pastebimas tiek ekonomiškai stipresniuose, tiek silpnesniuose kolūkiuose.

Galima daryti išvadą, kad ilgalaikiai Žemės ūkio banko kreditai buvo efektyvi priemonė kolūkių visuomeniniam ūkiui kelti, pagrindiniams fondams plėsti (ypač tuose kolūkiuose, kurie naudojo kreditus racionaliai ir pagal tikslą), kad kolūkių nedalijamieji fondai kuriami ir plečiami didžiulės valstybės finansinės pagalbos ir visos liaudies darbo dėka.

Pagrindinių fondų augimas rodo, kad didėja visuomeninis kolūkių turtas, kyla kolūkiečių gerovė. Tai yra viena iš svarbiausių prielaidų kolūkinei-kooperatinei nuosavybei peraugti į visos liaudies nuosavybę, į vieningą komunistinę nuosavybę.

Valstybinio banko kreditai respublikos kolūkiams

Žymų vaidmenį stiprinant kolūkių ekonomiką turi ir Valstybinio banko teikiami trumpalaikiai kreditai gamybos reikmėms. Ekonominis trumpalaikio kolūkių kreditavimo pagrindas yra būtinumas padengti sezoninį lėšų trūkumą. Su trumpalaikiais kreditais kolūkiai be sutrikimų ir laiku gali vykdyti numatytus darbus, daryti būtinas gamybinės atsargas.

4 lentelė

Trumpalaikiai Valstybinio banko kreditai Lietuvos TSR
kolūkiams 1953—1958 m.

(tūkst. rb)

1953	1954	1955	1956	1957	1958
10 673	19 822	48 052	76 019	86 230	60 588

Daugiau kaip 50% visų kreditų sunaudota pašarams įsigyti, nes dėl mažo derlingumo daug kolūkių neturėjo ir ligi šiol neturi stiprios pašarų bazės⁶.

Be tiesioginio kolūkių kreditavimo, Valstybinis bankas dar kredituoja paruošų organizacijas, duodamas joms paskolas avansų kolūkiams išdavimui. Šių kreditų dydis mūsų respublikoje maždaug lygus tiesioginiams kreditams.

Reorganizavus MTS ir perdavus techniką kolūkiams, natūriniai kolūkių santykiai su MTS pakeičiami piniginiiais santykiais su RTS. Dėl to būtina išplėsti kolūkių apyvartines lėšas. Jų paskirtis yra, kaip žinoma, užtikrinti gamybos ir cirkuliacijos nenutrūkstumą. Kolūkiams reikalinga lėšų gamybinėms atsargoms sudaryti, įdėjimams į nebaigtą gamybą ir produkciją, apmokėti už mechanizatorių darbus. Ligi šiol kolūkių išlaidos naftos produktams, atsarginėms dalims, remonto-statybos medžiagoms ir pan. sudarė palyginti nežymią bendrųjų išlaidų dalį. O dabar, įsigijus techniką, visas mašinų, traktorių eksploatavimo išlaidas turės padengti patys kolūkiai. Apytikriais Valstybinio banko respublikinės kontoros apskaičiavimais, kolūkių išlaidos degalams ir tepalams įsigyti turės padidėti

⁶ Valstybiniame banke kreditai atskirais objektais neklasifikuojami.

maždaug 2,5 karto, atitinkamai padidės išlaidos atsarginėms dalims, remonto ir kitokioms medžiagoms. 1957 m. einamajam remontui, degalams, tepalams, kurui respublikos kolūkiai išleido apie 45 mln. rb, o 1958 m. — jau apie 115 mln. rb.

Dabartiniu metu nuosavomis apyvartinėmis lėšomis kolūkiai padengia tik nuolatines, minimalias gamybinių medžiagų ir nebaigtos gamybos atsargas. Visas viršnormatyvines sezonines atsargas ir kitas išlaidas dengia Valstybinio banko kreditai. Vadinasi, be anksčiau kredituotų išlaidų, Valstybinis bankas kredituoja viršnormatyvinius naftos produktų, atsarginių dalių bei medžiagų mašinoms remontuoti likučius. Taip pat jis duoda kreditų atsiskaityti su RTS už atliktus darbus, mašinų einamajam remontui apmokėti, kredituoja išlaidas penėjimui skirtiems gyvuliams ir paukščiams pirkti. Be viso to, kolūkiuose susidarys reikalingų nuosavų apyvartinių lėšų, bankas kredituoja ir išlaidas būsimųjų metų derliaus sąskaita. Taigi, Valstybinio banko kredituojamųjų objektų skaičius žymiai išsiplėtė.

Iki MTS reorganizavimo lyginamasis Valstybinio banko kreditų svoris bendroje kolūkių gamybos išlaidose mūsų respublikoje buvo, palyginti su kitomis respublikomis, nemažas. Visoje Tarybų Sąjungoje pastaraisiais metais jos sudarė apie 20—21%. Mūsų respublikos kreditų lyginamąjį svorį rodo 5 lentelė.

5 lentelė

Lyginamasis Valstybinio banko kreditų svoris kolūkių gamybinėse išlaidose

	1953	1954	1955	1956	1957	1958
Kolūkių gamybos išlaidos, mln. rb	114,7	149,4	164,4	222,6	351,8	483,4
Iš jų — banko kredituojamos	65,4	82,0	102,9	137,7	243,1	268,6
Gauta Valstybinio banko kreditų	10,7	19,8	48,0	76,0	86,2	60,6
Procentas	16,4	24,1	46,6	55,2	35,5	22,2

Kreditų santykis 1957 m. sumažėjo dėl tų pačių priežasčių, kaip ir ilgalaikių Žemės ūkio banko kreditų. Padidėjus kolūkių piniginiams pajamoms, 1957 m. kolūkiai galėjo padengti didesnę gamybinių išlaidų dalį savo pajamomis. Tačiau absoliuti kreditų suma 1957 m. padidėjo 13,4%.

Respublikos kolūkių įsiskolinimas Valstybiniam bankui matyti iš 6 lentelės.

6 lentelė

Kolūkių įsiskolinimas Valstybiniam bankui 1953—1958 m. (mln. rb)

Metai	Įsiskolinimas metų pradžioje	Išduota kreditų per metus	Grąžinta per metus	Įsiskolinimas metų pabaigoje	Grąžinta kreditų, %
1953	3,8	10,7	6,6	7,9	61,6
1954	7,9	19,8	12,7	15,0	64,1
1955	15,0	48,0	27,8	35,2	58,0
1956	35,2	76,0	41,0	70,2	53,9
1957	70,2	86,2	93,1	63,3	108,1
1958	63,3	60,6	64,9	59,0	107,1

Sie duomenys rodo, kad ir kolūkių įsiskolinimo Valstybiniam bankui atžvilgiu reikia skirti du laikotarpius: iki 1957 m. ir nuo 1957 metų. 1953—1956 m. respublikos kolūčiai nesugebėjo gražinti bankui tais pačiais metais gautų trumpalaikių kreditų: per tą laikotarpį gražino 66,4 mln. rb paskolų mažiau negu gavo. Trumpalaikis kolūkių įsiskolinimas per tą laiką padidėjo apie 9 kartus, nors piniginės pajamos padidėjo beveik 2 kartus (priežastys bus nagrinėjamos toliau). Nuo 1957 m., atvirkščiai, gražintų kreditų suma viršija tais pačiais metais gautų kreditų sumą, vadinasi, iš dalies (nors nežymiai) padengiamas ir senas įsiskolinimas. 1957 ir 1958 m. kreditų gražinta 11,2 mln. rb daugiau negu gauta. Įsiskolinimas per tuos 2 metus sumažėjo apie 16%. Per visus 1953—1958 m. kolūkių įsiskolinimas Valstybiniam bankui padidėjo 7,4 karto.

Reikia pažymėti, kad 1958 m. sausio 1 d. 45% bendrojo kolūkių įsiskolinimo Valstybiniam bankui tenka 300 kolūkių, kurie faktiškai yra perkredituoti, t. y. kreditus gavo didesnius už jų ekonominį pajėgumą.

Finansinę perkredituotų kolūkių padėtį rodo 7 lentelė. Iš jos matyti, kad tuo tarpu, kai perkredituotų kolūkių vidutinis įsiskolinimas sudaro 52,5% metinių įplaukų, kituose kolūkiuose jis tesiekia 4, o visuose — apie 6%.

7 lentelė

Vidutinės kolūkių pajamos ir įsiskolinimas 1957 m.
(tūkst. rb)

	Perkredituoti kolūčiai	Kiti kolūčiai	Visi kolūčiai
Vidutinės vieno kolūkio pajamos 1957 m.	193,8	546,1	530,0
Vidutinis vieno kolūkio įsiskolinimas Valstybiniam bankui 1958 m. pradžioje	101,7	21,8	31,1

Kai kuriuose kolūkiuose trumpalaikiai kreditai sudaro 50—70% jų piniginių išlaidų ir daugiau. Yra respublikoje ir tokių kolūkių, kurių įsiskolinimas Valstybiniam bankui viršija jų pinigines įplaukas. Antai Vievio rajono „Trudoviko“ kolūkyje įplaukos 1957 m. sudarė 58,7 tūkst. rb, o įsiskolinimas 1958 m. sausio 1 d. — 109,2 tūkst. rb, Šilutės rajono „Aušros“ kolūkyje — atitinkamai 68 tūkst. ir 104 tūkst. rb, to paties rajono „Tarybinės žemės“ kolūkyje — 77 tūkst. ir 172 tūkst. rb.

Tai, kad trumpalaikiai kreditai negražinami laiku, paaiškina daugelis priežasčių. Be abejo, svarbiausioji priežastis yra silpna pašarų bazė, bloga darbo organizacija, kadru, darbo drausmės stoka ir iš viso to kylantis gamybos plano neįvykdymas. Tačiau yra ir specifinių priežasčių. Šaltinis trumpalaikiams kreditams gražinti yra piniginės II pusmečio kolūkių pajamos. Dėl to labai svarbu, kad gamybiniai-finansiniai kolūkių planai būtų realūs ir kad numatytos piniginės pajamos tikrai įplauktų antrame pusmetyje. Deja, daugelyje kolūkių piniginės pajamos ir išlaidos planuojamos

blogai; paskolų grąžinimo terminai nustatomi, neatsižvelgiant į jų grąžinimo perspektyvas. Valstybinis bankas nepakankamai žiūri, ar galės kolūkiai gauti planuojamąsias pajamas ir grąžinti gautas paskolas. Būdinga padėtis šiuo atžvilgiu yra linininkystės kolūkiuose. Dėl blogų klimatinių sąlygų, linų džiovyklų ir agregatų stokos linų pluošto pristatymas užtrunka iki pirmo ir net antro kitų metų ketvirčio. Keletą metų laiku negrąžinti kreditai buvo teisėtai atidedami, tačiau nauji grąžinimo terminai buvo nustatomi ne kitų metų I—II ketvirčiais, kada faktiškai įplaukia pinigai už realizuotą produkciją, o mechaniškai, vėl III—IV ketvirčiais. Kadangi iki 1958 m. liepos mėn. bankas neturėjo teisės nurašyti bet kokios sumos iš kolūkio einamosios sąskaitos, kol negaudavo kolūkio pavedimo, tai kolūkių pajamos iš praėjusiųjų metų produkcijos buvo naudojamos kitiems reikalams, o banko kreditai likdavo laiku negrąžinti.

Kad kolūkiai galėtų ir toliau gauti naujų paskolų ir galėtų apmokėti kolūkiečiams pagal darbdienius, gautų Valstybinio banko paskolų grąžinimas jiems gali būti atidedamas. 1957 m. buvo atidėta 40 mln. rb, 1958 m. — 30 mln. rb trejiems metams (1959, 1960, 1961) lygiomis dalimis. Be to, didelės sumos atidedamos ir tų pačių metų ribose.

Skolų grąžinimo atidėjimai turėjo, be abejo, didelę reikšmę, nes jie išgelbėjo kolūkius nuo laikinų finansinių sunkumų.

Jeigu kolūkiai laiku negrąžina gautų kreditų — tiek kapitaliniams įdėjimams, tiek gamybos reikmėms, tai tas faktas, paprastai, rodo, kad kolūkiai dirbo nepatenkinamai, kad nebuvo įvykdomi gamybos planai. Tačiau tarp vienu ir kitų kreditų yra skirtumas. Kapitaliniams įdėjimams suteikti kreditai, nors jie laiku ir negrąžinami (jei buvo sunaudoti pagal paskirtį), vis tiek didina pagrindinius fondus, o išduotas paskolas užtikrina naujai sukurtos vertybės. Tiesa, tos vertybės yra ne visos liaudies, bet grupinė, kolūkinė nuosavybė, tačiau vystydamosi ji palaipsniui artėja prie visos liaudies nuosavybės, kurią finansuoja valstybė negrąžintine tvarka. Kitaip yra, kai laiku negrąžinami ir vis atidedami trumpalaikių kreditų mokėjimai. Tai rodo, kad nebuvo įvykdyti gamybos planai ir visiškai neprisilaikyta pagrindinių privalomų socialistinio kreditavimo principų: tikslinio-planinio kreditų pobūdžio, terminuotumo-grąžintinumo, užtikrinamumo.

Atidėjus gautų kreditų grąžinimą, sustiprinus kolūkius vadovaujančiais kadrais, pagerėjus darbo organizacijai, sudarytos pagrindinės prielaidos — net silpnėsiuose kolūkiuose — kreditavimo tvarkai tobulinti. Tiesa, kol egzistuoja sena apmokėjimo už darbą tvarka, kol ne visur planuojama produkcijos savikaina, negalima kolūkiams visiškai taikyti bendros kreditavimo tvarkos. Tačiau ir dabartinėmis sąlygomis būtina stiprinti Valstybinio banko kontrolę. Pastaruoju metu tuo atžvilgiu daug padaryta: panaikintos lengvatos, kuriomis kolūkiai naudojami atsiskaitydami; nuo 1958 m. liepos 1 d. su RTS ir kitais tiekėjais, biudžetu, bankais kolūkiai atsiskaito bendra tvarka. Tai padėjo stiprinti kolūkių mokėjimo drausmę. Būtina kai kuriais atžvilgiais pakeisti kolūkių kreditavimą, priartinti jį prie ūmonių kreditavimo tvarkos.

Kolūkių kreditavimas — tiek ilgalaikis, tiek trumpalaikis — yra labai svarbus faktorius stiprinant kolūkių ekonomiką, organizuojant jų finansų ūkį. Žemės ūkio kreditai turi padėti stiprinti kolūkių visuomeninį ūkį ir kelti žemės ūkio gamybą. Tačiau banko kreditai gali būti tikrai efektyvūs tik tuo atveju, kada bankas teikiamaais kreditais sugeba tinkamai kontroliuoti kolūkius, juos veikti, skatinti ir versti gerinti ūkinę veiklą. Priešingu atveju kreditai nustoja savo reikšmės, o bankas netenka savo pagrindinės funkcijos — būti visuomeninės rublio kontrolės aparatu.

Mums atrodo, kad banko kreditai neturi ir negali automatiškai padengti visas kolūkių pinigines reikmes. Išduodamųjų kreditų dydis turi priklausyti nuo pajamų-išlaidų sąmatos vykdymo rezultatų. Kai kolūkis negauna užplanuotų įplaukų, turi būti atitinkamai sumažintas banko paskolų išdavimas. Kitose socialistinėse įmonėse kreditavimo automatizmas seniai panaikintas. Nustatant kreditų dydį kolūkiams, būtina atsižvelgti į kolūkio dalyvavimą nuosavomis apyvartinėmis lėšomis, įskaitant tą dalį, kuri padengiama kolūkio gaunamais paruošų organizacijų avansais. Taip pat turi būti nustatyta, koks maksimalus gamybinių išlaidų procentas gali būti padengiamas banko kreditais. Opus klausimas kredituojant kolūkius yra ir tas, kad dabartiniu metu yra nemaža kolūkių, kurie netiesioginiu būdu naudoja banko kreditus kolūkiečiams avansuoti, būtent: kreditus naudoja gamybinėms išlaidoms dengti, o gautas pajamas nukreipia tiesiog darbadieniams apmokėti, negrąžindami laiku kreditų bankui. Vadinasi, avansai išmokami grynai iš banko kreditų. Toks kreditų išdavimas galėtų būti pateisinamas tik tuo atveju, jei avansai, išduodami kreditų sąskaita, bent ateityje padėtų kelti darbo našumą, gerinti darbo organizavimą, stiprinti drausmę, gerinti kolūkių ūkinę-finansinę veiklą.

Nemažą reikšmę kolūkių mokėjimo drausmei sustiprinti ir gautų kreditų laiku grąžinimui turi taip pat kuo pilniausias kolūkių piniginių pajamų akumuliacija Valstybiniame banke. Kolūkių lėšų akumuliacija ir jų persikirstymas Valstybiniame banke matyti iš 8 lentelės duomenų.

8 lentelė

Kolūkių lėšų likučiai Valstybiniame banke bei jų įsiskolinimas
1954—1959 metų pradžioje

(mln. rb)

	1954	1956	1958	1959
Kolūkių lėšų likučiai jų einamosiose sąskaitose Valstybiniame banke	40,3	45,8	107,8	70,6
Kolūkių įsiskolinimas pagal trumpalaikes Valstybinio banko paskolas	7,9	35,2	63,7	59,0

Šie duomenys rodo, pirma, kad laisvų kolūkių lėšų likučiai jų einamosiose sąskaitose visiškai padengia jų įsiskolinimą pagal trumpalaikes paskolas gamybinėms reikmėms, kad kolūčiai faktiškai kredituojami jų resursų banke sąskaita.

Šie duomenys taip pat ryškiai patvirtina, kad pastaruoju metu keliamas klausimas dėl kolūkių sąjungos įsteigimo yra galimas ir būtinas, nes tokia sąjunga galėtų laikinai perskirstyti vienų kolūkių lėšas einamosiose sąskaitose kitų kolūkių įsiskolinimui padengti.

**КРЕДИТОВАНИЕ КОЛХОЗОВ В ЛИТОВСКОЙ ССР
в 1949—1958 гг.**

Л. ЛЯМПЕРТАС

Резюме

В статье разбирается долгосрочное и краткосрочное кредитование колхозов.

В нашей республике долгосрочные кредиты на капитальные вложения колхозов росли значительно быстрее, чем в других соседних республиках; удельный вес кредитов в капитальных вложениях колхозов также значительно выше, чем в соседних республиках. В статье объясняются причины этого явления, показывается, насколько у нас денежные доходы колхозов на 100 га угодий меньше, чем в соседних республиках. Начиная с 1957 г., в связи со значительным улучшением работы колхозов, соответственно уменьшаются кредиты Сельхозбанка.

За тот же период растут и кредиты Госбанка колхозам. В статье разбирается вопрос увеличения кредитов Госбанка в связи с реорганизацией МТС. Далее анализируется вопрос задолженности колхозов Госбанку, ее причины, выдвигаются актуальные проблемы краткосрочного кредитования колхозов, которые должны быть разрешены в ближайшее время.

Redakcinei kolegijai įteiktas
1959 m. kovo 10 d.